

ani v tomto prvním dokladu nelze použít přípustkové předložky či spojky: trestní oznámení není s odstoupením od smlouvy v rozporu, naopak by mohlo být chápáno jako jeho příčina, ale mluvčí její působení popírá:

Zároveň oznámil, že nehledě na trestní oznámení, se vedení obce rozhodlo od smlouvy odstoupit.

V cíli dostane unikátní pamětní medaili úplně každý, nehledě na čas a pořadí.

Podkarpatští autoři nehledě na svá ideologická východiska většinou adaptovali postupy romantické a realistické literatury.

Váš cirkadiánní rytmus každých čtyřadvacet hodin vystoupá a poklesne nehledě na to, jestli jste spali, nebo ne.

Z poradenského hlediska stojí za zamyšlení ještě jeden aspekt užívání výrazů *nehledě na* a *nemluvě o*, totiž jejich interpunkční oddělování. Pokud budeme, tak jak to dělá SSČ, hodnotit tyto výrazy jako sekundární předložky, měli bychom je psát bez čárky (srov. poslední uvedený doklad), neboť před předložkovými frázemi se v češtině čárka obecně nepíše. Kdežto pokud je považujeme (po vzoru ASSČ) za ustrnulé přechodníky ve funkci předložky, tedy jako sice periferní, ale stále ještě slovesné tvary, měli bychom je oddělovat čárkami, poněvadž jde o přechodníkové konstrukce rozvité, u nichž je podle IJP čárka namístě. Jde tu o pozoruhodnou situaci: kladení členicího znaménka závisí na slovnědruhovém zařazení výrazu, vposledku vlastně na tom, zda proces slovnědruhového přechodu považujeme za dokonaný. Tam, kde mají sledované výrazy funkci připojovat dodatečný, často méně významný údaj, navíc dává smysl užívat konstrukce s těmito výrazy jako dodatečně připojované větné členy – a ty se rovněž podle IJP obecně oddělují čárkou. Z těchto důvodů není účelné stanovovat pro výrazy *nehledě na* a *nemluvě o* jednotná a striktní interpunkční pravidla; ostatně citované korpusové doklady zřetelně ukazují na nejednotný úzus.

Rozhledy

Vzpomínkový večer Kruhu přátel českého jazyka věnovaný profesorskému triu Šmilauer – Hausenblas – Stich

Robert Dittmann, FF UK v Praze

robert.dittmann@ff.cuni.cz

Na rok 2023 připadlo výročí úmrtí hned tří vynikajících jazykovědců těsně spjatých s Kruhem přátel českého jazyka: vysokoškolských profesorů Vladimíra Šmilaue-
ra (1895–1983), Karla Hausenblase (1923–2003) a Alexandra Sticha (1934–2003). V předvečer mezinárodní konference *Paměť oboru: Šmilauer – Hausenblas – Stich 2023* (9.–10. 11. 2023), již zorganizovaly společně FF UK, PedF UK a ÚJČ AV ČR,

si Kruh tyto veliké, strhující a inspirativní postavy české bohemisticky zaměřené filologie připomněl osobními svědectvími těch, kteří měli tu čest se s nimi setkávat, ať už v roli žáků, či spolupracovníků. Přeplněné auditorium si mohlo ve dvou blocích vyslechnout pestrou mozaiku příspěvků, jež z různých úhlů vykreslily vědeckou pronikavost, košatost zájmů, smysl pro humor a osobní integritu těchto mistrných učitelů, věhlasných vědců, vyhraněných individualit schopných nezištně a mravenčí kolektivní práce a zároveň hluboce ušlechtilých lidí. Vzpomínkový večer Kruhu 8. 11. 2023 byl poctěn přítomností blízkých rodinných příslušníků všech tří osobností. Návštěvníci více než dvě a půl hodiny trvající akce si dále mohli na chodbě pracoviště Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK prohlédnout panely a nástěnky s archivními fotografiemi, oskenovanými rukopisnými a strojopisnými texty z pozůstalosti a s kopiemi pracovních dokumentů spjatých s vědeckými drahami připomínaných profesorů a ve vitrině vystavený výběr jejich hlavních tištěných publikací i některých dalších artefaktů z pozůstalosti (např. čepici, brýle a šálu A. Sticha). Cesty tohoto profesorského trojlístku se prolínaly, například K. Hausenblas v nekrologu V. Šmilauera vyznal: „Nikdo z vyučujících nedovedl tak mistrně jako on zvládnout v těchto podmínkách [při účasti i stovky posluchačů, pozn. R. D.] látku i nás. Zůstane nám stále v mysli, náročný, ale vždy vlídný a taktní, vyžadující přesnost, ale ne puntičkářství. Snažil se a dovedl vypěstovat u posluchačů schopnost pozorovat jazyk, jak to nazýval, aktivně pracovat s textem, dávat práci s jazykem cíl a smysl. Dovedl v žácích pěstovat lásku k jazyku, a to strážlivými, ne velkými slovy.“¹ A později, ve znovu nabytých svobodných podmínkách po sametové revoluci, píše Hausenblas v rukopise nazvaném *Pár myšlenek pracovníkům a vedení katedry jako podnět k potřebnému rozběhu* o Alexandru Stichovi: „Personálně vidím velkou výhodu, jestliže se nám podaří získat Dr. Alex. Sticha [...] Dr. Stich se těší velké autoritě mezi spisovateli atd. [...] Jeho předností, pro nás velmi cennou, je to, že se – jako dnes sotva kdo jiný – vyzná v dějinném vývoji čes. jazyka a literatury 18. a 19. stol. [...] Dr. Stich by byl pro katedru po řadě stránek velkou posilou [...]“.²

Širší bohemistické obci bychom chtěli přiblížit alespoň fragmenty jedinečných vzpomínek pozvaných pamětníků. Memorabilia týkající se velikánů oboru totiž považujeme za jeden z klíčových aspektů širěji pojaté kontinuity vědy a její historické paměti.

První blok večera byl věnován vzpomínkám jednak obecnějším, jednak konkrétně na V. Šmilauera. Jako první vystoupil **Oldřich Uličný**. Zmínil setkání s prof. Šmilauerem za svého působení v Hradci Králové s rozmluvou o doplňku, větném členu, jehož transformační pojetí Šmilauer nepřijímal, i jistou Stichovu rezervovanost k čisté „jazykové systematice“. **Tilman Berger** zavzpomínal na svůj studijní pobyt v normalizační Praze a na lingvoliterární přednášky K. Hausenblase, tehdy ještě příliš náročné pro začínajícího zahraničního bohemistu, a zvláště na pozdější častá setkávání s A. Stichem, jenž se stavěl ke studentům při diskusi jako rovný k rovnému a jednou u piva s vážnou tváří položil T. Bergerovi otázku, co budeme dělat, pokud se ukáže,

¹ Archiv Univerzity Karlovy, fond Hausenblas Karel, karton 2, nefoliováno.

² Archiv Univerzity Karlovy, fond Hausenblas Karel, karton 4, nefoliováno; v citátu upravujeme interpunkci a diakritiku.

že Rukopisy jsou pravé. Narážel tím na ústup hlubokého diachronního bádání, jež by adekvátně odpovídalo na amatérskou, ale vytrvalou snahu obhájců (dodejme, že v době volného šíření jakýchkoli informací na internetu se otázka pravosti i z filologického hlediska někdy opět staví jako nerozhodnutá). **Martina Šmejkalová** nastínila, jak psala svou mimořádně obsáhlou monografii o Šmilauerovi (jež zůstává vzorem detailního a všestranného biografického zpracování filologovy dráhy). Během práce například pořídila více než 30 000 fotografií z pozůstalostních materiálů, do té doby nekatalogizovaných – sama pro své potřeby sestavila vlastně nejpodrobnější katalog, jaký k tomuto fondu existuje. V projevu byly připomenuty některé méně známé aspekty Šmilauerova života: jeho rozhodování mezi filologií a matematikou, touha zůstat jako pedagog na Slovensku a celoživotní vášeň pro učitelství, znalosti hungaristické i komplikovaný vztah s Bohuslavem Havránkem, zejména po roce 1948. Před válkou to vypadalo, že to bude Šmilauer, nikoli Havránek, komu připadne vedení stolice českého jazyka na pražské univerzitě, v poválečných letech však nabraly události zcela jiný směr. Přednášející vyzdvihla Šmilauerovu nezdolnou energičnost v politických poryvech 20. století, projevující se mj. v jeho horečnaté činnosti epistolární. **Jarmila Panevová**, Šmilauerova přímá žačka, podotkla, že se poprvé se svým učitelem setkala hned u přijímacích zkoušek v roce 1956 a pak setkávání pokračovalo při přednáškách a seminářích ve všech ročnících studia (přitom se jí dodnes vybavují některé do paměti vryté Šmilauerovy poučky), ale také při exkursích nebo později při zkoušce pro udělení hodnosti kandidáta věd. Zdůraznila, jak se Šmilauer staral o potřeby svých žáků, ať už věnováním svých knih již nedostupných, nebo upozorňováním na novinky v oboru, na něž se nastupující vědecká generace specializovala. Při jedné z posledních návštěv u Šmilauerů byla vedle otevřeného velkoformátového slovníku položena lupa: pana profesora bohužel trápila ke konci života postupná ztráta zraku.

Na závěr bloku zazněla nahrávka vzpomínek samotného **V. Šmilauera**, jež byla porážena při společenském večeru po II. české onomastické konferenci, konané v Praze v dubnu 1975. Pan profesor v ní barvitě a s nevšedním smyslem pro humor a gradaci vyličil svou nejtěžší pedagogickou zkušenost, pocházející z meziválečného bratislavského gymnázia, kde mu bylo v roce 1926 jako mladému nově příchozímu učiteli přiděleno třídnictví nejproblematictějšího ročníku. V něm se nacházelo hned třináct repetentů, a tak nebylo divu, že třída jimi byla stržena k úpornému záškodnickému boji proti kantorům. „Já chtěl být vždy především učitelem,“ vyznává na začátku s láskou V. Šmilauer, zde však byly jeho pedagogické schopnosti vystaveny neobyčejně tvrdé zkoušce. Svým trpělivým, ohleduplným a odhodlaným přístupem si nicméně dokázal během krátké doby srdce studentů zcela získat a dovedl kdysi obávaný ročník k úspěšné maturitě. První blok byl zakončen promítnutím fotografií mapujících celý plodný život prof. Šmilauera.

Druhou část vzpomínkového večera, věnovanou K. Hausenblasovi a A. Stichovi, zahájila **Marie Čechová**, v osmdesátých letech vedoucí katedry českého a slovenského jazyka FF UK. Připomněla, jak neobyčejně silná generace bohemistů se narodila ve druhém a na počátku třetího desetiletí 20. století (Jedlička, Dokulil, Cuřín, Bělič, Svoboda, Daneš, Hausenblas ad.) a že vztah spoluautorství a přátelství ji pojil

zvláště s trojicí Dokulil – Daneš – Hausenblas, s posledně jmenovaným i rodný kraj Benešovsko. Své početné žáky, kteří šli vědeckou dráhou, Hausenblas nejednou nasměroval k disciplínám, jimž se později soustředěně věnovali, ale také jim pomáhal nacházet nosná vědecká témata. Jeho promyšlená stylistická koncepce sice nevýstula v monografickou syntézu, vynikl však jako invenční autor hutných „menších forem“. Jako skvělý pedagogický talent se významným vkladem podílel také na tvorbě středoškolských učebnic a dnes již legendárních *Komplexních jazykových rozborech*. Málo je známa jeho vynikající znalost klasické hudby (sám hrál na housle) a moderního výtvarného umění, zejména Marka Chagalla. **Alena Macurová** zdokumentovala na příkladu doporučení K. Hausenblase domovské katedře po listopadu 1989, jak pečoval o stav a budoucnost oboru. Nabízel tehdy několik důležitých doporučení, jako byla změna proporcí výuky jazyka a literatury, připravenost na nové diskuse o jazykové kultuře a nutnost zvýšit vědeckou úroveň pracoviště. U žádoucího angažmá dr. Sticha na katedře připomínal jeho rozsáhlou činnost v neoficiálních vědeckých strukturách, mj. v bytových seminářích a na „létající univerzitě“ Miroslava Červenky. **Petr Mareš** vzpomenu, že K. Hausenblas byl tzv. vedoucím učitelem jejich pevně organizované studijní skupiny a po prvním ročníku nabídl tehdy studentu Marešovi, aby pracoval jako jeho pomocná vědecká síla. Hausenblas mu imponoval svým pojetím lingvo-literárního bádání, byl rozpracován např. frekvenční slovník básnického díla Jiřího Wolkra a četné další projekty. Toto podnětné prostředí ovlivnilo P. Mareše, pokud jde o stylistické zájmy a jejich profilaci, na jeho celý další odborný život. **Tereza Límanová**, zřejmě poslední diplomantka K. Hausenblase (v roce 1988), přiblížila svůj tehdejší výzkum jazyka a stylu životopisu. Pana profesora, jak jí sdělil, prý napadala jazykovědná témata sama při jízdě tramvají, ale když si začal se zaujetím zapisovat poznámky, zapomněl prý pak často vystoupit... „Laskavý charakter spolu s humorem a ironií, tak by se dala definovat jeho povaha,“ vystihla pana profesora pamětnice. Navíc vyžadoval, např. při seminářích zaměřených na prózu Karla Poláčka, osobní a znalostmi zdůvodněný pohled na texty, nikoli naučené frázovitě formule, což byla věc zdaleka ne vždy ve vysokoškolské výuce osmdesátých let obvyklá. **Josef Šimandl** zažil V. Šmilauera hned v prvním ročníku v úvodu do studia, probíraná témata byla čerpána zejména z *Nauky o českém jazyku*, příručky „dodnes nepřekonané šíří pohledů na český jazyk“, jak přednášející podotkl. Látka byla však pro začínající bohemisty ještě rozšířena, například z vývoje jazyka utkvěla posluchačům věta *V sousedově zahradě rostou pěkně třešně, natrhej jich ještě dítěti na stůl* pro ilustraci staročeských hláskových změn. Pod K. Hausenblasem se za studia spolu s dalšími věnoval popisu výstavby Fuksových próz – tato práce zvítězila v celostátním kole soutěže Studentská vědecká a odborná činnost –, a napsal svou diplomovou práci o Zeyerových prózách. K. Hausenblas zdědil v pracovně na katedře rozložitý Šmilauerův stůl, o němž jednou při kupících se seminárních pracích prohlásil, že „tady se nikdy nic neztratí, ale taky se tu nikdy nic nenajde“. O Stichově doktorandském semináři, značně soudržné skupině s vyhraněným zájmem o raný novověk a baroko, se jednou před pamětníkem Jiří Kraus vyjádřil: „Ti stichovci, to je sekta.“

³ Celý text jeho vzpomínky byl zveřejněn pod názvem Určující setkání na adrese <http://i-kanon.cz/2023/11/16/urcujici-setkani/> [cit. 29. 1. 2024].

Poslední sekci, zaměřenou výhradně stichovsky, započal **Daniel Vojtěch**, jenž už na podzim 1989 v podzemní *Večerní univerzitě bohemistiky* měl možnost poslouchat Jiřího Brabce a právě Alexandra Sticha.³ Tuto zkušenost označil za setkání „se živou poznávací situací oboru“. Připomněl také Stichovu účast, už jako vysokoškolského učitele, na „nejlepší středoškolské učebnici české literatury, jaká v popřevratovém období vznikla“, jeho zarputilou obhajobu vzdělanosti a jeho pedagogické dovednosti. Ty se projevovaly i tak, že byl schopen tématy, jimiž byl sám uhranut, magnetizovat posluchače a rozvíjet diskusi na jiných místech dlouho po skončení výuky. Stichův bývalý doktorand **Emiliano Ranocchi** z udinské univerzity zdůraznil bezprostřední, až rodinný vztah svého charismatického učitele ke studentům, a to nejen při výuce, ale i při neformálních sezeních a rokováních v hospodách. Stich tak svým otevřeným a lidským přístupem pomáhal i zahraničním studentům přirozeně proniknout hlouběji do české kultury a porozumět jí. **Miloš Sládek** naznačil úpadek všeobecného rozhledu a vzdělanosti, úbytek zájmu o dějiny národní kultury a tlak komercializace, což Stich začínal v posledních letech života cítit a těžce to nesl. **Martin Valášek** připomněl Sticha jako motivátora, inspirátora a výborného stylistu i v epistolografii a dále jako cyklistu nejen na cestách po české vlasti, ale i v Irsku. **Jiří Holý** přednesl vzpomínku na tři letmá setkání s A. Stichem: první, když v sedmdesátých letech jako korektor v Československém spisovateli vyhledával pomoc v Jazykové poradně Ústavu pro jazyk český. Pokud na druhé straně, v poradně, zvedl telefon dr. Stich, nelistoval na rozdíl od dalších ve slovnících, ale suverénně poskytl zasvěcenou odpověď. Druhá momentka z let osmdesátých: bytové semináře jako jedinečná, byť neoficiální univerzita a Stichova účast na nich, přičemž uplatňoval svůj neobyčejný rozhled v různých oborech. Třetí z devadesátých let při projektu *Česká literatura od počátků k dnešku*: Stich patřil mezi první typy na spolupracovníky, ale postup práce nebyl snadný, mj. pro jeho přetíženost, navíc nepsal na počítači ani na psacím stroji, ale dodával rukopisy. Na závěr vystoupila se stručnou vzpomínkou **Taťána Stichová**, švagrová prof. Sticha, a s vděčností vyznala, že byl výborným a starostlivým strýcem jejich tří dětí.

Po krátké přestávce byla zájemcům prezentována ukázka rozhovoru K. Hausenblase z *Aktualit* Československé televize z roku 1985, rozhovor K. Hausenblase a A. Sticha v pořadu *Čeština za školou* v Československém rozhlasu (díl byl natočen na podzim 1969) a krátká pasáž nahané Stichovy přednášky z podzemní univerzity z osmdesátých let. Byly rovněž přečteny úryvky ze dvou písemných vzpomínek: první, od **Josefa Vintra** z vídeňské univerzity, tematizovala Stichovy vídeňské pobyty v devadesátých letech i jejich některé úsměvné aspekty, např. když při návštěvě „Institutu slavistiky v areálu bývalé Všeobecné nemocnice jednou ocenil, že Institut byl dobře umístěn vedle budovy Narrenturm (Věže bláznů)“. Ale doložila i jeho uctivý vztah k vídeňskému profesoru Františku Václavu Marešovi, jenž zemřel v prosinci 1994: „[...] studentům jsem vždycky na začátku semináře udělal malou tryznu, aby si uvědomili, že umřel Dobrovský druhé poloviny 20. století,“ psal tehdy do Vídně A. Stich. J. Vintř končil slovy: „Vzpomínám na Sašu Sticha slovy z 2. listu Timoteovi (4,7), že boj dobrý bojoval.“ Druhá písemná vzpomínka, od **Petra Nejedlého**, nese název *Jak mne Alexandr Stich našťval...* a líčí pozadí vzniku *Lexikální databáze humanistické*

a barokní češtiny, jež dnes obsahuje přes milion excerpčních lístků a v budoucnosti poslouží jako základ slovníku střední češtiny. Autor vzpomínky, vedoucí oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český v době Stichova opakovaného naléhání, aby se dělalo něco s lexikem střední doby, vypovídá: „[...] nebýt Sašovy pro mne nepříjemné neodbytnosti, nikdy by tento projekt patrně nevznikl [...]. Troufám si tedy tvrdit, že svým způsobem můžeme Madlu [*Lexikální databázi humanistické a barokní češtiny*, pozn. R. D.] považovat za Stichovo posthumní spoludílo.“

Na závěr bychom chtěli poděkovat Archivu České televize, Archivu Českého rozhlasu, Literárnímu archivu Památníku národního písemnictví, Archivu Univerzity Karlovy, oddělení onomastiky ÚJČ AV ČR, Aleně A. Fidlerové, synům K. Hausenblase, Jakubu Krčovi, Martině Šmejkalové a Josefu Vintrovi za součinnosti při opatrování archiválií.

Spojení hluboké erudice s neokázalou noblesou a vnitřní pokorou, spojení excelentní vědy s vysokými mravními nároky, s opravdovou úctou ke studentům a kolegům a s vášnivou oddaností k oboru a k učitelství je trvale inspirujícím mementem pro současníky profesorů Šmilauera, Hausenblase a Sticha i pro všechny, kdo se k nim vztahují jako jejich následovníci.

Zahraniční učitelé češtiny opět v Praze

Markéta Schürz Pochylová,
Ústav slavistiky Vídeňské univerzity

marketa.schuerz.pochylova@univie.ac.at

V minulém roce se v Praze konalo již 15. setkání učitelů u krajanů a lektorů českého jazyka a literatury, kteří působí v zahraničí. Jak je možné dohledat i na stránkách Domu zahraniční spolupráce (DZS), na univerzitách pracuje 35 lektorů českého jazyka a české literatury a u krajanských komunit je 13 učitelů. Protože lektoři a učitelé češtiny vykonávají své povolání téměř po celém světě, byla tato slavnostní událost 24. srpna 2023 v prostorách Domu zahraniční spolupráce jedinečnou příležitostí, jak se zase po roce osobně setkat, sdělit si novinky z profesního i osobního života, jak obohatit sebe i své kolegy. Přestože výměna zkušeností a vzájemná inspirace probíhá celoročně díky moderním technologiím, osobní kontakt je stále nenahraditelný. I proto se do Prahy sjeli účastníci z velmi vzdálených destinací, aby si nenechali ujít neopakovatelný zážitek setkávání, diskusí a vzájemné inspirace.

V Domě zahraniční spolupráce se můžeme navíc setkat i s těmi, bez jejichž podpory by působení v zahraničí nebylo možné. Mám na mysli hlavní organizátory setkání DZS spolu s pracovníky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), také zástupce Ministerstva zahraničních věcí (MZV) a mnoho dalších významných institucí a hostů. Jelikož jsou učitelé u krajanů a lektoři do ciziny vysíláni v rámci Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí, je aktivní zapojení výše zmíněných institucí